

*Вячеслав Юрійович Васецький,
науковий співробітник відділу
теорії держави і права
Інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України,
кандидат юридичних наук
ORCID: 0000-0001- 5595- 5291*

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ЯК ДОДАТКОВІ ГАРАНТІЇ БЕЗПЕКИ У ВОЄННИЙ ЧАС І ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД

Постановка проблеми та аналіз літературних джерел і публікацій. Напрацювання держави повинні бути втілені у поведінку і практичну діяльність суб'єктів правотворчості. У цьому відношенні реалізація норм права розглядається як процес здійснення прав та виконання юридичних обов'язків. Реалізація права – це інтелектуально-вольова діяльність суб'єктів права, що спрямована на використання, виконання, дотримання та застосування правових норм, здійснюється для задоволення потреб і досягнення бажаного особистого чи соціального результату [1, с. 246]. Без реалізації, на думку О. Скакун, право втрачає своє соціальне значення і призначення [2, с. 386]. Розглядаючи правореалізацію як спосіб реалізації юридичної норми, а також розуміючи реалізацію права як фактичне здійснення правових приписів у поведінці та діяльності суб'єктів права, П. Рабінович зазначав також підвищення ефективності правового регулювання суспільних відносин [3, с. 127].

У правовій науці існує декілька визначень поняття «реалізація», які включають відповідні механізми і форми реалізації права. Автори академічного курсу «Теорія держави і права» надають визначення цього поняття або як процес здійснення правових приписів через поведінку суб'єктів (право реалізується у поведінці людини та забезпечується гарантіями держави), або як зовнішній прояв правового регулювання, який включає кінцевий результат правового регулювання [4, с. 400].

Д. Бочаров підходить до проблеми правореалізації з іншого боку. Він підтверджує, що найбільш поширеним і обґрунтованим у правовій доктрині є розгляд правореалізації у контексті правового регулювання. При цьому поширена класифікація форм правореалізації є проблематичною. Вона, зокрема, не передбачає можливості реалізації принципів права як найбільш абстрактних і загальних настанов, певною мірою суперечить сучасному розумінню права як системи принципів і норм, акцентуючись лише на правових нормах. Автор звертає увагу на більш загальний погляд на правореалізацію, де йдеться як про відповідне замовлення дійсності, так і про правову оцінку фактичних станів. Правореалізація розглядається як важлива складова правового регулювання, процес і результат об'єктивації змісту правових норм і принципів у правовідносинах, тобто узгодження фактичного стану речей з правовими настановами. З цих позицій зазначається, що існує чимало підходів до розуміння поняття «правореалізація»: ототожнення із правовим регулюванням, як певну стадію правовідносин, як дію права [5, с. 584–487]. Реалізація прав людини є тим предметом, що потребує комплексного дослідження правореалізації як важливого елементу правової реальності [6].

У наш час відбиття нападу РФ на Україну, протидії всього цивілізованого світу наступу тоталітаризму особливого значення набуває осмислення ситуації, що складається, та розробки нових напрямів у правовій сфері, які б гарантували людині у майбутньому гідне життя, її безпеку, захист її прав і свобод, безперервність економічного розвитку. В сучасних умовах проблеми безпеки держави та її громадян, реалізації прав людини і гарантування безпеки тісно взаємозв'язані. Їх поєднання свідчить про доцільність у дослідженні розглядати такі явища, виходячи із уявлення по-

няття «правореалізація» у широкому розумінні – як систему принципів і норм, ціннісних факторів, ментальних аспектів розвитку суспільства.

Питання реалізації права набудуть також особливої актуальності у зв'язку з правовими реформами, що з необхідністю відбудуться в Україні після перемоги і будуть пов'язані як зі змінами у чинному законодавстві, так і за умов дотримання людиною, суспільством і державою визначених правових норм.

Метою роботи є аналіз питань правореалізації в контексті взаємовпливу на сучасному історичному етапі двох залежних факторів – безпеки і забезпечення прав і свобод людини – з позиції їх оновленої взаємодії у правовому полі, які з великою вірогідністю виявляться не тільки взаємозалежними, а й підсилюючими одне одного, виконуючи синергетичну функцію.

Основні результати дослідження. Процес правореалізації залежно від типу та особливостей правової системи проходить різні етапи.

У романо-германській правовій системі, до якої належить і правова система України, починаючи з XIX століття, панівна роль відведена закону. Щодо питань прав людини у романо-германській правовій системі на початковому етапі відбувається процес закріплення природних прав, даних людині від народження, де права людини є складовим елементом природного права. Правам людини надається форма закону, здійснюється їх конституційне закріплення та деталізація в поточному законодавстві. На наступному етапі закон набуває певної форми, яка закріплює суб'єктивні права та юридичні обов'язки суб'єкта. На третьому етапі відбувається реалізація права, безпосереднє втілення правової норми в діяльність суб'єктів права. В англосаксонській правовій системі механізм реалізації природного права більш простий, форми позитивного права набуваються шляхом діяльності судових органів. Суд виносить судові рішення на основі прецеденту, встановлюючи тим самим права і обов'язки сторін [4, с. 451].

Існування природних прав людини визнавалось ще римськими юристами, це відповідало їхнім вихідним уявленням про право і було включене невід'ємною складовою в сукупний обсяг права загалом [7, с. 42]. Ці права належать людині від народження, а тому є природними і невідчужуваними. Без цих прав людина не може існувати як повноцінний представник суспільства, вони є необхідним елементом суспільного устрою і правової держави. Саме поняття цих прав з'явилося в епоху буржуазних революцій у Європі [8, с. 710]. Ідея прав людини почала набувати свого звичного для сьогодення значення лише через призму реалізації ідеалів класичного європейського конституціоналізму під час буржуазно-демократичних революцій у Європі та війн за незалежність у США наприкінці XVIII – на початку XIX століття [9, с. 32].

Виникнення позитивістського підходу поряд з розвитком природного права у другій половині XIX століття спочатку призвело до відходу від доктрини природного права. Джерелом прав людини стала визнаватися держава, що стоїть над суспільством та формує загальнообов'язкові закони. Наслідком позитивістського підходу був розгляд прав людини не як її природних невід'ємних властивостей, а як «дарунок» держави. Оскільки головний постулат полягав у підкоренні індивіда праву і зобов'язанні беззастережно його дотримуватися, то права людини також слугували меті підкорення індивіда державі.

На цій основі тоталітарні режими використовували розрив з моральними, особистими, соціальними цінностями, вони нехтували вченням про природні права і завжди виступали «благодатцем» щодо народу, який отримував свої права та свободи з милості всесильної держави. Яскравим прикладом Новітньої історії є використання такої ідеології і практики Радянським Союзом. Такі ж тенденції можна спостерігати і в сучасній росії, де фактично відсутня свобода слова, інакодумство, можливість вільно отримувати інформацію і т. п. Можна стверджувати, що й у наш час тоталітарній державі притаманні не вільний розвиток суспільства й індивідуума, а дійсність показує, що мають місце людиноненависницька ідеологія і пропаганда.

У сучасних умовах глобалізації спостерігається тенденція зближення правових систем. Традиційні правові інститути романо-германської правової системи зазнають впливу прецедентно-правової судової практики. Водночас спостерігається вплив позитивістської правової системи на прецедентно-правову. Визначальним фактором у цьому процесі є загальнолюдські засади, права людини, які відображають рух до визнання людини однією з найвищих цінностей цивілізації.

З появою Європейського суду з прав людини, який діє відповідно до положень Конвенції про захист прав і основоположних свобод людини (ETS No.5) (далі – Конвенція) [10], суттєво змінилося ставлення до питань правореалізації щодо захисту прав людини. В Україні реалізація положень Конвенції і відповідно зобов'язань держави є тими основними факторами, які визначають юридичну відповідальність української держави щодо забезпечення захисту основоположних прав і свобод людини і громадянина, створення засобів та процедур, вироблення відповідних механізмів у цьому напрямі [11, с. 118]. Особливістю правозастосування у відносинах, що стосуються юридичної відповідальності держави перед людиною у сфері дотримання прав людини, є те, що відповідальною стороною виступає держава [12, с. 178–179].

Практика Суду ґрунтується на доктрині судового прецеденту, прецедентне право якого є обов'язковим для країн, що підписали та ратифікували Конвенцію, незалежно від належності країни до конкретної правової сім'ї. Україна, яка належить до романо-германської правової сім'ї, де основним джерелом права є нормативно-правовий акт, підписавши Конвенцію, тим самим зобов'язалася закріпити у своєму національному законодавстві її основні положення. Вимоги Конвенції ставлять державу перед необхідністю утримуватися від будь-яких дій, які могли б призвести до порушення прав і свобод. Практика Суду може стати підставою для внесення державами – учасниками Конвенції значних змін до свого національного законодавства [13, с. 1–21].

На думку С. Шевчука, у регіоні, де панує романо-германська правова сім'я, формується процес становлення прецедентного права, який зумовлений певними проявами природно-правових тенденцій. Водночас в Україні існує низка проблем щодо природно-правового характеру основних прав людини, відсутність ґрунтовних наукових досліджень про межі припустимості та обов'язковості врахування прецедентного права Європейського суду з прав людини українськими судами [14, с. 14].

В Україні повноваження органів державної влади щодо забезпечення прав та свобод людини і громадянина, а також їх відповідальність формують конституційні гарантії. У ст. 3 Конституції України визначено: «Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави» [15]. Конституція України передбачила можливість захисту прав і свобод людини і громадянина судом (ст. 55). Конституція України є правовим актом прямої дії. Згідно зі ст. 22 конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані. Права людини і громадянина передбачені окремими статтями Конституції України (статті 55–63). Тобто права і свободи людини не тільки проголошуються, а й повинні реалізовуватися за допомогою механізму використання, виконання, дотримання відповідних конституційних правових норм.

Однак комплекс правових обмежень, пов'язаних з обов'язком держав щодо забезпечення прав і свобод людини, як виявилось, не додав достатніх важелів, спроможних протидіяти агресивним діям авторитарних держав. На нашу думку, такі засоби є дієвими для демократичних держав, які і так не керуються політикою агресії. Але вони майже зовсім не впливають на держави з авторитарною і тим більш тоталітарною формами правління. Як виявилось, на сьогодні майже відсутні важелі міжнародного правового впливу на держави з авторитарною формою правління у випадку здійснення агресії проти іншої суверенної держави.

Пошук необхідного вирішення виниклих проблем не залишає осторонь наукову спільноту. Так, на думку О. Кваші, саме безпека є поняттям, що уособлює всі найважливіші людські цінності – життя, здоров'я, честь, гідність, недоторканність, тому заслуговує на першість у цьому переліку. Вона робить висновок, що історія України ХХІ століття свідчить, що слабка держава не здатна захистити права і свободи своїх громадян, гарантовані Конституцією України. Тому пріоритетною метою стратегії національної безпеки є, безперечно, безпека держави. Саме держава є імперативом у ієрархії цінностей кримінально-правової охорони, бо її вразливість і незахищеність зумовлює загрози для кожної людини та несе небезпеку для українського суспільства загалом. Держава має обов'язок створення ефективної системи захисту власної безпеки для забезпечення прав і свобод своїх громадян, гарантованих Конституцією України [16, с. 44–51].

Усе ж здається, що така односпрямованість авторки зумовлена нинішнім перебігом повномасштабної війни. Але тут підкреслюється важлива думка про взаємозв'язок між безпекою і забезпеченням прав людини. Якщо постановка питання пріоритетів між напрямками є коректною, то це, скоріше, питання історичного моменту. В умовах війни на перше місце постають фактори

безпеки держави. Але у післявоєнний період не менше значення матиме питання забезпечення всіх принципів, норм, ціннісних факторів, що закладені у Конституцію України за умови мирного часу.

Зміна пріоритетів, що необхідна у часи війни, надалі може потенційно загрожувати певним відходом від демократичних принципів, переходу до більш жорсткої спрямованості управління державою, зменшення значення прав і свобод людини – напрацювань цивілізованого суспільства. З іншого боку, неспроможність існуючих інститутів протистояти агресивному натиску блоку тоталітарних держав ставить на порядок денний знаходження балансу між різноспрямованими силами суспільства.

Одне з найголовніших питань, яке впливає при вирішенні зазначених проблем у контексті на пряму правореалізації в її розширеному тлумаченні, є слідування принципу верховенства права. Невипадково, що на цю проблему останнім часом все більше звертає увагу наукова спільнота. О. Скрипнюк зазначає: «Інтеграція України до євроатлантичних структур і війна, розв'язана росією проти України, боротьба нашого народу за загальнолюдські цінності – мир, свободу, демократію, права та свободи людини, доленосне право на життя, – як ніколи актуалізують принцип верховенства права. Цього року до верховенства права (як до доктрини, цінності) прикута значна увага суспільства, зокрема науковців, практикуючих юристів, державних діячів, громадських організацій». Традиційно принцип верховенства права досліджується в контексті миру, однак вітчизняні реалії, зокрема сучасний стан війни в Україні, диктують практичну необхідність визначення особливостей його реалізації в аспекті існуючих воєнних загроз. Реалізація принципу під час воєнних загроз передусім означає захист і збереження реальності та результативності практичної реалізації цього принципу. Це необхідно з таких підстав: він є основним принципом конституціоналізму, оберегом прав людини та визнання людини найвищою цінністю; цей принцип є запорукою того, що Україна, незважаючи на воєнні загрози, залишається правовою, демократичною державою; впровадження принципу в правотворчу та державотворчу практику та ефективна його реалізація є однією з умов європейського майбутнього нашої держави та її подальшого розвитку як повноправного члена європейської спільноти. Підсумовуючи, автор наголошує, що принцип верховенства права під час війни набуває значення потужної зброї демократичної, правової держави проти держави-агресора за мир, демократію, свободу та справедливість [17, с. 13–17].

Треба зауважити, що правові засоби взаємодії держави і громадянського суспільства, а також засоби забезпечення прав людини відрізняються в умовах правового режиму воєнного стану і в часи післявоєнної відбудови країни. Реалізація правових норм воєнного часу пов'язана з посиленням централізації держави, пріоритетними стають функції, зумовлені питаннями безпеки і оборони, поєднання системи органів самоврядування і військової державної адміністрації. Забезпечення прав людини в першу чергу співвідноситься з порушенням цих прав агресором.

Дещо інший акцент може виявитися у післявоєнний період. Перед цивілізованим світовим співтовариством разом з Україною постане питання такої правової перебудови, яка унеможливить агресивні дії певних держав. Можна передбачити, що в розробленій системі юридичних моделей буде знайдений баланс між питаннями безпеки держави і питаннями утвердження і забезпечення прав і свобод людини, що є головним обов'язком держави. Якою саме виявиться наповненість правових положень, що забезпечить правореалізацію оновленої двоєдиної функції, на сьогодні сказати складно. Однак зі значною ймовірністю можна говорити, що роль громадянського суспільства зміниться у бік безпосереднього впливу і більшої відповідальності за стан безпеки держави, забезпечуючи умови не тільки для додаткових гарантій безпеки з боку громадянського суспільства і кожної людини окремо, а й взаємодії з іншими державними інститутами, підсилюючи їх у цьому напрямі.

Висновки. Правові засоби взаємодії держави і громадянського суспільства, а також засоби забезпечення прав людини відрізняються в умовах правового режиму воєнного стану і в період післявоєнної відбудови країни. В умовах війни на перше місце виступають фактори безпеки і оборони країни, має місце посилення централізації держави, поєднання системи органів самоврядування і військових державних адміністрацій, забезпечення прав людини в першу чергу співвідноситься з порушенням цих прав агресором. У післявоєнний період не менше значення матиме питання

забезпечення всіх принципів, норм, ціннісних факторів, що закладені у Конституцію України за умов мирного часу.

Після перемоги перед Україною, як і перед усім цивілізованим світовим співтовариством, постане питання такої правової перебудови, яка унеможливить агресивні дії певних держав. При цьому існує значна ймовірність зміщення ролі громадянського суспільства у напрямі більшої відповідальності за стан безпеки держави, посилення взаємодії громадянського суспільства загалом і кожної людини зокрема з державними інститутами, взаємно підсилюючи їх у безпековому відношенні.

У контексті правореалізації в її розширеному тлумаченні дієвим засобом протидії потенційному переходу до більш жорсткої спрямованості управління державою, зменшення значення прав і свобод людини є слідування принципу верховенства права, тенденція зростання уваги до якої спостерігається останнім часом.

Список використаних джерел

1. Пархоменко Н. М. Реалізація норм права. *Юридична енциклопедія: в 6-т. Т. 5* / Редкол.: Ю. С. Шемшученко та ін. Київ: Укр. енцикл., 2003. 736с.
2. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручник. Харків: Консум, 2001. 656 с.
3. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави. Київ: Атіка, 2001. 176 с.
4. Теорія держави і права. Академічний курс: підручник / за ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. Київ: Юрінком Інтер, 2006. 688 с.
5. Бочаров Д. О. Правореалізація. *Велика українська юридична енциклопедія: в 20-т. Т. 3: Загальна теорія права*. Харків: Право, 2017. 952 с.
6. Alexy R. *Law's Ideal Dimension*. Oxford: Oxford University Press, 2021. 352 p.
7. Історія вчень про державу і право: підручник / за ред. проф. Г. Г. Деміденка і проф. О. В. Петришина. Харків: Право, 2008. 240 с.
8. Шемшученко Ю. С. Права людини. *Юридична енциклопедія: в 6-т. Т. 4* / Редкол.: Ю. С. Шемшученко та ін. Київ: Укр. енцикл., 2002. 720 с.
9. Оніщук М. Проблеми забезпечення прав людини в Україні: від загальної декларації прав людини до сьогодення. *Право України*. 2009. № 4. С. 29–35.
10. Конвенція про захист прав і свобод людини (ETS No.5) із поправками, внесеними відповідно до положень Протоколу № 11. *Збірка договорів Ради Європи*. Українська версія. Київ: Парламентське видавництво, 2000. 656 с.
11. Оніщенко Н. М. Юридична відповідальність держави перед особою. Проблеми реалізації прав і свобод людини і громадянина в Україні / за ред. Н. М. Оніщенко, О. В. Зайчука. Київ: ТОВ «Видавництво» Юридична думка», 2007.
12. Васецький В. Ю. Розділ: Захист прав та свобод людини у сфері дії права. Дія права: інтегративний аспект: монографія/ відп. ред. Н. М. Оніщенко. Київ: ТОВ «Видавництво» Юридична думка», 2010. 360 с.
13. Наслідки реалізації судових рішень у 1995 та 1996 роках. *Практика Європейського суду з прав людини*. 1997. Вип. 2. С. 15–21.
14. Шевчук С. Порівняльне прецедентне право з прав людини. Київ: Реферат, 2002. 344 с.
15. Конституція України 1996 рік. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution>
16. Кваша О. О. Кримінально-правова охорона державної безпеки України. *Альманах права. Правові засади нормотворчої діяльності: національний і зарубіжний досвід*. Вип. 15. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2024. С. 44–51. DOI: 10.33663/2524-017X-2024-15-44-51.
17. Скрипнюк О. В. Верховенство права як правова і політична цінність. Замість передмови. *Альманах права. Правові засади нормотворчої діяльності: національний і зарубіжний досвід*. Вип. 15. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2024. С. 13–17. DOI: 10.33663/2524-017X-2024-15-13-17

References

1. Parkhomenko N. M. Realizatsiia norm prava. Yurydychna entsyklopediia v 6-t. T. 5 / Redkol.: Yu. S. Shemshuchenko ta in. Kyiv: Ukr. entsykl., 2003. 736 s.
2. Skakun O. F. Teoriia derzhavy i prava: Pidruchnyk. Kharkiv: Konsum, 2001. 656 s.
3. Rabinovych P. M. Osnovy zahalnoi teorii prava ta derzhavy. Kyiv: Atika, 2001. 176 s.

4. Teoriia derzhavy i prava. Akademichnyi kurs: Pidruchnyk / Za red. O. V. Zaichuka, N. M. Onishchenko. Kyiv: Yurykom Inter, 2006. 688 s.
5. Bocharov D. O. Pravorealizatsiia. *Velyka ukrainska yurydychna entsyklopediia v 20-t. T. 3: Zahalna teoriia prava*. Kharkiv: Pravo, 2017. 952 s.
6. Alexy R. Law's Ideal Dimension. Oxford: Oxford University Press, 2021. 352 p.
7. Istoriiia vchen pro derzhavu i pravo: Pidruchnyk / Za red. prof. H. H. Demidenka i prof. O. V. Petryshyna. Kharkiv: Pravo, 2008. 240 s.
8. Shemshuchenko Yu. S. Prava liudyny. *Yurydychna entsyklopediia v 6-t. T. 4 / Redkol.: Yu. S. Shemshuchenko ta in.* Kyiv: Ukr. entsykl., 2002. 720 s.
9. Onishchuk M. Problemy zabezpechennia prav liudyny v Ukraini: vid zahalnoi deklaratsii prav liudyny do sohodennia. *Pravo Ukrainy*. 2009. № 4. S. 29-35.
10. Konventsiiia pro zakhyst prav i svobod liudyny (ETS No.5) iz popravkamy, vnesenymy vidpovidno do polozhen Protokolu № 11. *Zbirka dohovoriv Rady Yevropy*. Ukrainska versiiia. Kyiv: Parlamentske vydavnytstvo, 2000. 656 s.
11. Onishchenko N. M. Yurydychna vidpovidalnist derzhavy pered osoboiiu. Problemy realizatsii prav i svobod liudyny i hromadianyna v Ukraini / za red. N. M. Onishchenko, O. V. Zaichuka. Kyiv: TOV «Vydavnytstvo «Iurydychna dumka», 2007.
12. Vasetskyi V. Iu. Rozdil: Zakhyst prav ta svobod liudyny u sferi dii prava. Diia prava: intehtyvatnyi aspekt: Monohrafiia/ Vidp. red. N. M. Onishchenko. Kyiv: TOV «Vydavnytstvo «Iurydychna dumka», 2010. 360 s.
13. Naslidky realizatsii sudovykh rishen u 1995 ta 1996 rokakh. *Praktyka Yevropeiskoho sudu z prav liudyny*. 1997. Vyp. 2. S. 15—21.
14. Shevchuk S. Porivnialne pretsedentne pravo z prav liudyny. Kyiv: Referat, 2002. 344 s.
15. Konstytutsiia Ukrainy 1996 rik. Pryiniata na piatii sesii Verkhovnoi Rady Ukrainy 28 chervnia 1996 roku. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution>
16. Kvasha O. O. Kryminalno-pravova okhorona derzhavnoi bezpeky Ukrainy. *Almanakh prava. Pravovi zasady normotvorchoi diialnosti: natsionalnyi i zarubizhnyi dosvid*. Vyp. 15. Kyiv: In-t derzhavy i prava im. V. M. Koretskoho NAN Ukrainy, 2024. S. 44-51. DOI: 10.33663/2524-017X-2024-15-44-51.
17. Skrypniuk O. V. Verkhovenstvo prava yak pravova i politychna tsinnist. Zamist peredmovy. *Almanakh prava. Pravovi zasady normotvorchoi diialnosti: natsionalnyi i zarubizhnyi dosvid*. Vyp. 15. Kyiv: In-t derzhavy i prava im. V. M. Koretskoho NAN Ukrainy, 2024. S. 13-17. DOI: 10.33663/2524-017X-2024-15-13-17.

Васецький В. Ю. Особливості реалізації прав і свобод людини як додаткові гарантії безпеки у воєнний час і післявоєнний період

Стаття присвячена аналізу питань правореалізації в контексті взаємовпливу на сучасному історичному етапі двох залежних факторів: безпеки держави і забезпечення прав і свобод людини. Проблема розглядається у контексті правореалізації в її розширеному тлумаченні, де реалізація прав людини потребує підходу до правореалізації як важливого елементу правової реальності, забезпечення всіх принципів, норм, ціннісних факторів. Зазначається, що правові засоби взаємодії держави і громадянського суспільства, а також засоби забезпечення прав людини відрізняються в умовах правового режиму воєнного стану і в часи післявоєнної відбудови країни. Після перемоги постає питання такої правової перебудови, яка унеможливить агресивні дії певних держав. Підкреслюється існування значної ймовірності зміщення ролі громадянського суспільства у бік більшої відповідальності за стан безпеки держави, взаємного підсилення в безпековому відношенні громадянського суспільства, кожної людини і державних інститутів. Підтверджується, що дієвим засобом протидії потенційному переходу до більш жорсткої спрямованості управління державою, зменшення значення прав і свобод людини є слідування принципу верховенства права, тенденція зростання уваги до якої спостерігається останнім часом.

Ключові слова: правореалізація, забезпечення прав і свобод людини, безпека держави, принцип верховенства права.

Vasetsky V. Iu. Features of the human rights and freedoms implementation as additional security guarantees in the wartime and the post-war period

Currently, the war of Ukraine with the occupier, the opposition of the entire civilized world to the advance of totalitarianism, necessitate the development of new directions in the legal sphere, which would guarantee in the future a decent life for a person, his security, the protection of his rights and freedoms, and the continuity of economic development. The study of the complex problem of the state and its citizens security, the implementation of human rights and the guarantee of security sets the task of their consideration, based on the idea of the concept

of “legal implementation” in a broad sense as a system of principles and norms, value factors, and mental aspects of the development of society.

The purpose of the work is to analyze issues of legal implementation in the context of the mutual influence at the current historical stage of two dependent factors – security and ensuring human rights and freedoms – from the position of their renewed interaction in the legal field, which will most likely turn out to be not only interdependent, but also reinforcing each other, having a synergistic function.

It is noted that in totalitarian states, the abuse of the principles of positive law led to the neglect of the doctrine of natural rights, to a break with moral, personal, and social values. With the emergence of the European Court of Human Rights, which operates on the basis of case law in accordance with the provisions of the Convention for the Protection of Human Rights and Freedoms, the attitude to issues of legal implementation regarding the protection of human rights has significantly changed. A feature of law enforcement in relations concerning the legal responsibility of the state to a person in the field of human rights observance is that the state is the responsible party.

It turned out that the complex of legal restrictions related to the obligation of states to ensure human rights and freedoms did not provide sufficient leverage to counteract the aggressive actions of authoritarian states. Recent events have revealed the relevance of taking into account the relationship between state security and the provision of human rights. In wartime, state security factors come to the fore. But in the post-war period, the issue of ensuring all the principles, norms, and value factors enshrined in the Constitution of Ukraine under peacetime conditions will be no less important.

After the victory, Ukraine, as well as the entire civilized world community, will face the question of such a legal restructuring that will make the aggressive actions of certain states impossible. From this it is concluded that there is a significant probability of shifting the role of civil society towards greater responsibility for the state's security, strengthening the interaction of civil society and each individual with state institutions, mutually reinforcing them in terms of security. At the same time, an effective means of counteracting the potential transition to a more rigid direction of state management and a decrease in the importance of human rights and freedoms is following the principle of the rule of law, a trend of increasing attention to which has been observed recently.

Key words: legal implementation, ensuring human rights and freedoms, state security, the principle of the rule of law.

DOI: 10.33663/2524-017X-2025-16-180-186